

sett läst hört

redaktör: Nils Granberg

i detta nummer:

• Kalla kriget

Björn Kumm • Historiska media

• Klubbekriget

Heikki Ylikangas • Atlantis

• Eyes wide shut

Stanley Kubrick • Warner Bros

• Kapitalismen i Ryssland

Roy Medvedev • ETC förlag

• Friheten

Ulf Lundell • Schulz

• Rambouilletavtalet

Kjell Magnusson • Centrum för multietnisk forskning

• Sången från Donegal

Dermot Bolger • Bonniers

• Undercover – der BND und die deutschen Journalisten

Erich Schmidt-Eenboom • Kiepenheuer&Witsch

• Resa till Italien och andra skrifter

Carl August Ehrenswärd • Lind & Co

Kalla kriget

Björn Kumm • Historiska media

Den historiska period som sträcker sig mellan Winston Churchills tal i Westminster College, den 5 mars 1946, fram till Sovjetunionens kollaps juldagen 1991 brukar kallas det kalla krigets epok.

Denna epok kommer att gå till historien, inte för sin frånvaro av öppna, glödheta krigshandlingar – ty under denna epok utkämpades oupphörligen krig, där dödsoffren sammanlagt knappast understeg vad som skördats under första eller andra världskriget. Den innefattade kinesiska revolutionens slutskede, Koreakriget, Algerietkriget, Vietnamkriget, kriget i Biafra,

Östpakistan, Angola, Afghanistan, Somalia, Iran-Irak, Mellanöstern etc. Inte på grund av att under denna period socialistblock och imperialistblock undvek öppen konfrontation – det hade man alltid gjort. Inte emedan epoken kännetecknades av ideologiskt krig mellan kapitalism och socialism – ty dem emellan har aldrig rått fred.

Nej, det som skiljer denna epok från omkringliggande decennier var existensen av ett så pass starkt socialistiskt (med eller utan citationstecken) nationssystem att det kunde påverka styrkeförhållandena mellan klasserna inom de kapitalistiska länderna till arbetarklassens förmån och förhållandena mellan utvecklade hel- och halvkoloniala länder och imperialismen till de förras förmån. Det kalla kriget var i mångt och mycket en revolutionär epok då folken kunde flytta fram sina positioner på herrarnas bekostnad.

Med Västeuropa traditionellt uppsplittrat och försvagat efter andra världskriget fanns vid epokens början två huvudaktörer på arenan – USA och Sovjetunionen. De två skulle bli tre vid sextioalets början, då Sovjetunionens egna imperibyggande ambitioner framtvingade en brytning inom socialistlägret. Vid epokens slut står USA som ensam huvudaktör kvar på scen med Sovjetblocket liggande i ruiner, där blodiga stamkrig och maffiavälde grasserar och där imperialisterna gör dagliga inbrytningar.

Kina saknar resurser och ambitioner att i global skala konfrontera och Väst-Europas imperialiststater håller som bäst på att i Supermaktens hägn samla kraft till ett fadersuppror. Vi lever nu i en epok där herrarna sedan ett decennium flyttar fram sina positioner på folkets bekostnad.

Denna grovt tillyxade historiesammanfattning må vara fel och kanske inte överlever nästa sekelskifte. Men den är i alla fall ett försök att begripa vad vi varit med om. Dvs, den är precis vad man saknar i Björn Kumms bok.

I boken skildras epoken i 32 kapitel. Kumms ambition är vällovlig – att så

en aning tvivel vad gäller den i vår världsdel förhärskande historieskrivningen för 1900-talets andra hälft. Han gräver djupare än dagstidningarnas ledarskribenter och finner att sanningen inte är så svart-vit som de hävdar. Men han ifrågasätter egentligen inte deras perspektiv, han ställer egentligen samma frågor som de gör, men besvarar dem i revisionistisk anda lätt annorlunda.

Men, för all del, så illa är det ställt att man ändå varmt måste rekommendera hans bok.

Hans Isaksson

Klubbekriget

Heikki Ylikangas • Atlantis
övers. Mats Huldén

Heikki Ylikangas, professor i historia vid Helsingfors universitet, räds inte vargarna.

Han har rotat i Finlands två stora inbördeskrig. Klubbekriget 1596–1597 kom i en första utgåva 1977. Tredje korrigerade upplagan kommer nu även ut på svenska. Den har liksom en senare studie över 1918 års inbördeskrig (Vägen till Tammerfors) gett upphov till stora diskussioner i Finland. Han har utmanat överhetens historieskrivningar.

I båda fallen handlar det om att han gör upp med mytbildningen att det enkla folket skulle förletts av agitation utifrån, svensk och rysk – Hertig Karl och bolsjevikerna – till att lyfta sina händer mot den inhemska överheten.

Klubbekriget var ett rasande bondeuppror, tre månader kort vintern 1596–97, med proportionellt lika många döda finländare som under andra världskriget. För mig var detta dimhöljt tidigare, en fotnot eller en mening i skolans historieböcker. Ylikangas visar övertygande att det dimhöljda inte berott på bristande källor. Ett omfattande material finns om olika sidor av inbördeskriget. Detta redovisar han så väl att även enskilda personer får liv.

Ylikangas har skrivit ett storverk. En skönt partisk historia med ordentliga källhänvisningar och hederliga resonemang som går att diskutera. Stilen är

sett läst hört

Kunglig svensk fogde med armborstbeväpnade medhjälpare på skatteuppbördsresa i Finland. Olaus Magnus Historia om de nordiska folken, ur boken Klubbekriget.

god. Han skriver bättre än t ex Peter Englund som inte är dålig. Ylikangas tes gentemot den tidigare officiella historieskrivningen efter självständigheten är att Finland ej var nation 1596 och att Klubbekriget var ett rasande klasskrig.

Den hårda debatten i Finland kring boken visar hur aktuella frågorna om klassmotsättningar och nationellt självbestämmande är i dagens värld.

Personligen kom jag ofta att känna obehag inför bokens skildringar av våldgästningar, indrivningar, slakten av bondehärarna. Då har jag också, så när som föregående generation, minst 500 år av tornefinska bönder bakom mig. De var grannar, med säkerhet under liknande villkor, med det Österbotten där klubbekriget rasade.

Men jag vet också att detta pinade folk stod emot ytterligare två århundraden av svält, stormaktskrig och fogdevælde. I dag står det finska folket rakare än någonsin. Förhållandena ändrar sig. Klubbekriget ökar förståelsen av Finlands och vår gemensamma historia. Läs boken.

Lars-Ivar Juntti

Friheten

Ulf Lundell • Schulz förlag

På Dagens Nyheters kulturredaktion har några skribenter ägnat sig åt att förfölja Ulf Lundell. När hans nya roman Friheten kom ut sågades den. Det var ett beställningsjobb, utfört av en ung och borgerlig feminist, som föga överraskande blev upprörd över att bokens jagberättare, den kände femtiårige författaren Tom Wasser helst söker sig till yngre kvinnor. Att Wasser därtill finner tidningens kultursida obegriplig (visat med långa citat) gjorde inte saken bättre.

Självt har jag läst boken med glädje. Lundell är berättare, långgrandig ibland, men för det mesta har han en väldig energi och konkretion. Han kan skildra ett besök på IKEA så att svetten bryter ut på läsaren. Han kan måla interiören i ett arbetarkök i tidigt sextital, fånga stämningen. Kryddhyllan i köket rymmer salt, socker, vitpeppar, kryddpeppar, vanilj, ingefära och kanel. Jag skrattar igenkännande och saknar lagerbladen. Men det är så han är, Lundell. Konkret.

På ett plan skildrar romanen det sena nittioalets Sverige: ett samhälle som ruttnar inifrån. Folk är vilsna, desillusionerade. Huvudpersonen återkommer gång på gång till frågan vart folkhemmet tog vägen. Han är präglad av det, han

växte upp i det, hans föräldrar var med om att bygga upp det.

På ett annat plan skildras en livskris. Vi möter en författare som står handfallen inför sin egen ålder och mest känner sig som en förvuxen 25-åring. Hur bli vuxen eller gammal och ändå hålla kvar ungdomens värderingar och inte dö den död som kallas anpassning? Det är en av många uttalade frågor som vänds och vrids på i romanen. Andra frågor rör det konstnärliga skapandet som verkar leda till egocentricitet på samma sätt som kändisskap kan landa i isolation.

Det talas mycket om tomhet och känsla av meningslöshet, om liv utan bränsle. Wasser har krökat hårt, men är nu torrlagd alkoholist som gärna på de många resorna till Italien köper ädla viner att bjuda andra på.

När det gäller stoff är det uppenbart att Lundell har grävt djupt i egen ränsel. Han är nog en av de mest öppna personliga författarna vi har. Hans roman kan läsas som en enda lång positionsbestämning av såväl ett liv som en tid.

Ramberättelsen är lös och just bara en ram för det som ska sägas. Det är färger på duken som räknas.

Nils Granberg